

HISTORISCH VERHAAL
D E R
OVERSTROOMINGEN
I N D E
N E D E R L A N D E N ,

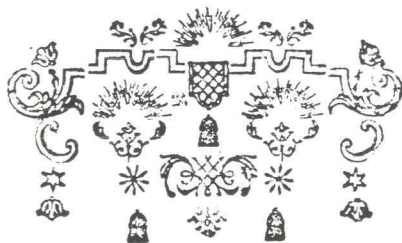
Byzonder op den 14 en 15 van Slagtmaand des
Jaars 1775. voorgevallen.

*Waar by gevoegd is, eene korte Beschryving van de ligging
en gesteldheid der STEDEN, DORPEN, ZEE-
en RIVIER-DYKEN, welke door de gemelde
Overstrooming beschadigt geworden zyn.*

Benevens eene nauwkeurige

L Y S T D E R S C H E P E N ,

Welke in den Storm van den 13. 14. 15. en 16
November des gemelden Jaars verongelukt, geftrand
of zwaar beschadigt zyn.

Te A M S T E R D A M ,
By G. WARNARS EN P. DEN HENGST.
M D C C L X X V I.

Historisch verhaal der overstromingen in de
Nederlanden byzonder op den 14 en 15 van Slagt-
maand des jaar 1775 voorgevallen.

Eemnes heeft in de loop der eeuwen meerdere malen met overstromingen te maken gehad. Niet iedere overstroming betekende een ramp, zolang de dijken het stijgende water nog wisten te keren, bleef er na iedere overstroming een laag vruchtbare slib achter die er voor zorgde dat er ondanks de gevaren toch velen in Eemnes bleven wonen.

Gevaar dat de dijken zouden doorbreken ontstond er wanneer een storm enige dagen uit het westen gewoed had en dan plotseling naar het noordwesten omsloeg.

Het water dat tussen de Waddeneilanden was opgestuwd, werd dan de Zuiderzee ingedreven en tenslotte de trechtervormige Eempolder ingejaagd, met zo'n geweld dat geen levend wezen de aanrollende golven kon voorblijven.

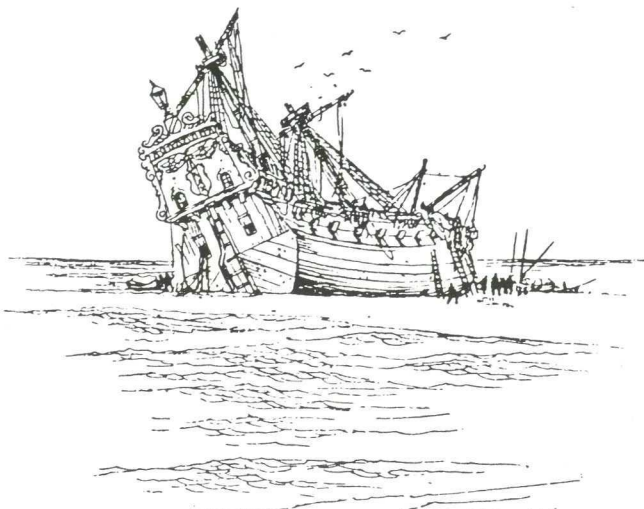
In het jaar 1775 ontstond er tussen 13 en 16 november een situatie zoals hierboven beschreven is doordat een zware storm de Noord- en Zuiderzee tot grote hoogte had opgejaagd. De schade die deze langdurige storm tot gevolg had is de reden geweest om een boek uit te geven waaraan de titel van dit artikel is ontleend. (1)

Dit boek geeft niet alleen een uitgebreid verslag van de geleden schade maar bevat ook een overzicht van alle grote overstromingen die ons land geteisterd hebben van 21 december 801 tot aan 13 november 1775.

Als bijlage is een lijst opgenomen van alle schepen die in de storm van 13 tot en met 16 november 1775 verongelukt, gestrand of zwaar beschadigd zijn. In het overzicht van de grote overstromingen tot 1775 wordt geen melding gemaakt van in Eemland geleden schade. De enige opmerking die op mogelijke dijkdoorbraken in Eemnes wijst is die bij de storm van 4 november 1675, waar we kunnen lezen 'Het land rondom Naarden, Muiden en Weesp liep, zelfs tot aan Laren en Blaricum toe onder water.'

Een overstroming waarbij Laren en Blaricum worden genoemd, lijkt mij alleen mogelijk als het water vanuit Eemnes richting Laren en Blaricum wordt opgestuwd.

Het tweede deel van het boek geeft een beschrijving van de overstroming van november 1775. Dit begint met

een verslag van hetgeen er aan de storm vooraf ging, we lezen hier dat: 'Op zondag den 12 den van Slagtmaand, was de Lugtgesteldheid, in zonderheid des avonds, ongemeen zwoel, en had zelfs eene warmte, niet ongelijk, aan stoom van heet gemaakt water. De kwik zakte in den Barometer van 0, of veranderlijk, telkens meerder. Des Maandgs begon het reeds voor den middag, uit den Westen en Westen ten Noorden trapswijze sterker te waaijen, terwijl de kwik steeds bleef zakken tot op agt, negen en tien graden beneden 0. Men heeft opgemerkt dat de thermometer van Fahrenheit, die weinige dagen tevoren 35 graden teekende (= +/- 2 graden C), den 13 den des avonds op 56 graden stond (= +/- 13 graden C.) Ook is van sommige plaatsen gemeld geworden dat de Huizen zeer nat uitsloegen. Het een en ander deed velen dugten dat er geweldige storm aanstaande was; en welhaast gebeurde het geen men gevreesd had. Den 14 den van Slagtmaand, des morgens tusschen vijf en zes uren stak de wind uit den Zuidwesten zeer sterk op. Tegens den middag schoot hij meer naar het Noorden, en men verzekert dat hij gedurende het hevigste van den Storm, niet breeder dan West-Noord-West, en slegts een oogenblik Noord-West geweest is. De Thermometer stond van 40 tot 44 graden (4 - 7 graden C), en de Barometer niet beneden de 10 graden. Het heeft veertien of vijftien uren lang met zulk een Kragt gewaaid

dat in verscheidene plaatsen vele Daken en Schoorstenen merkelyk beschadigd geworden zijn. Doch ons oogmerk is niet zoo zeer op deze nadeelen als wel op de schade die door den hoogen Watervloed, door het stranden der schepen, en door het doorbreken van Dijken veroorzaakt zijn, stil te staan.'

Ook vanuit de kuststreek bereikte de schrijver beschrijvingen van de enorme kracht waarmee de storm op de duinen aanviel. De navolgende impressie is afkomstig uit ter Heide, een klein plaatsje in de duinen ten noorden van Hoek van Holland, waarover het volgende genoteerd staat:

'Vandaar is ons berigt geworden dat het Water des Maandags den 13den van Slagtmaand, na den middag een halfuur vroeger dan de bepaalde tijd van den vloed was, begon te wasschen. Het kwam met zulk een geweld en snelheid aanzetten, dat het hoogste water welhaast tegen de Zeeduinen aanspoelde, hetgeen de oudste Zeeluiden deed vermoeden dat een zware storm uit het Noorden of Noordwesten op handen was, te meer omdat uit die streken geweldige onweersbuijen kwamen opzetten. De uitkomst toonde dat dit vermoeden maar al te gegrond geweest was; want in den morgenstond van den 14den, omtrent ten vijf uren, hoorde men den wind zeer sterk bulderen; het water van den morgenvloed werd met zulk eene Kragt tegen de Zeeduinen aangedreven, dat het de teen van dezelve wegnam, zonder egter op dien tijd meer schade van eenig belang te veroorzaken. Doch dewijl de Zee van tijd tot tijd onstuimiger, en de wind heviger werd, waren de Bewoners van het Dorp ten uitersten bedugt voor den avondvloed, omdat het water des avonds doorgaans meer te vrezen is dan des morgens. Eenigen hunner begaven zich dan, tegens den tijd dat het water ten tweede malen moest wasschen, op het Duin, zij waren derhalven ooggetuigen van de woede des Oceans, dien de oudste Zeeluiden verklaarden nimmer zoo onstuimig gezien te hebben. Hij stond toorens hoogte, en brak zoo ver als het oog kon dragen; het was dus geenszins te verwonderen dat hij, reeds op de eerste aannadering eene groote hoeveelheid zands van de hoogste Duinen deed wegspoelen. Men stelde dus vast dat

bij volle zee, of bij hoog water, de verwoesting allerverschriklijkst worden zoude.'

Het draaien van de wind veroorzaakte enorme verschillen in de waterstand van de Zuiderzee, zoals uit de volgende aantekeningen uit de omgeving van Amsterdam duidelijk blijkt.

'Het water was op den veertienden van Slagtmaand zoo laag dat een geloofwaardige getuige verklaart gezien te hebben dat de grond in het Y geheel bloot lag; doch dit lage water werd van een schielijke en verbazende rijzing gevolgd.' 'Elk verwachtte wel dat op de vijftienden, met het voormiddag-getijde, waarbij men het hoogste water ten negen uren en een en twintig minuten hebben moest, de Vloed tot eene ongewone hoogte zoude rijzen, maar geenszins dat het water, met een verschriklijk geweld, in het holst van den nacht zoude komen opzetten. Dit gebeurde egter tusschen drie en vier uren in den morgenstond: zoodat deze Vloed niet slegts onverwagt, maar met zulk een verbazende snelheid is opgekomen, dat het niemand voorstond ooit iets dergelijks beleefd te hebben.'

'Wij kunnen hier verder aan merken dat ééne zaak veel heeft medegewerkt om het water tot zulk eene ongemeene hoogte te doen rijzen, te weten dat de wind op den dertienden van Slagtmaand aan den binnenkant, dat is Zuidelijk, en daar beoosten, of genoegzaam geheel oostelijk, geweest is; dat dezelve Zuidelijk en over het Zuiden loopende, met eene vermeerderde koelte doorwoei, en verder naar het Westen, en daar benoorden uitschietende, al heviger en heviger werd, tot dat er eindelijk een felle storm ontstond, eene omstandigheid, welke juist geschikt is om hier te lande de hoogste Vloeden te veroorzaken.'

'Het bleef tot 's morgens ten zes uren wasschen, met meerdere of mindere snelheid naarmate de rukwinden meer of minder sterk waren, en het was toen, voor de stad (Amsterdam) op zes en negentig Duimen boven Peil geklommen. Uit dit bericht kan men opmaken dat het gemelde water, in den tijd van omtrent agttien uren, van veertig duimen beneden tot zes en negentig boven Peil gerezen is. Dus is het in den gemelden tijd honderd zes en dertig Duimen of elf en een vierde Rhijnland-

EEMNES: Gezicht op den Eemnesserpolder, toen de Zuiderzee nog „over” kwam, van den Wakkerendijk af, die voor een deel reeds weggegraven is.

sche Voeten hoger geworden; en men gelooft niet dat het immer gebeurd is dat zoo schielijk zulk eene groote meenigte van water is komen opzetten.' (2)

'Des morgens omtrent zes uren, begon het water zeer schielijk en op het onverwagts te vallen, niettegenstaande men vastgesteld had dat het tot omtrent half tien uren zoude blijven wasschen. Men begreep welhaast dat hier of daar in de Noordhollandse dijken, of elders aan den Oever der Zuiderzee, eene doorbraak plaats had.'

Dat het niet bij één doorbraak is gebleven blijkt uit de beschrijving van de situatie in het Eemland:

'Wij zullen nu tot de Plaatsen, die in het Sticht van Utrecht, in Gelderland en Overijssel, aan de Zuiderzee gelegen zyn, overgaan----- Een der vier Kwartieren, waar in het platte Land van Utrecht verdeeld is, wordt Eemland genaamd. Het zelve grenst ten Oosten aan de
162- HKE

Veluwe, ten Westen aan Gooiland en het Nederkwartier, ten Zuiden aan het Overkwartier; en ten Noorden aan de Zuiderzee.----- In dat gedeelte; het welk aan de Zuiderzee paalt, ligt de Heerlykheid van beide de Eemnessen, Oostwaards aan de Eem grenzende, langs welke zy zich van het Dorp Eembrugge af tot aan de Zuiderzee uitstrekt. Zy wordt in twee deelen verdeeld door eenen Dyk, die den naam van den Wakkerdyk draagt, en Zuid- en noordwaards loopende; het eene gedeelte der Eemnessen tegen de Overstromingen van de Eem beschut. Om die reden wordt het westelyke deel Eemnes binnensdyks, en het oostelyke Eemnes buitendyks genaamd. Het eerste is driehonderd vier-en zestig Morgen en negen-en-zestig Roeden; en het laatste dertienhonderd en twee-en-negentig Morgen groot.-----

Op den veertienden van Slagtmaand des laatstleden Jaars, bevonden de Inwoners van deze Heerlykheid zich in de uiterste verlegenheid, dewyl het water uit de Zuiderzee des avonds omtrent agt uren, met eenen sterken Storm uit den Noordwesten zoo geweldig kwam opzetten, dat het welhaast over den Meent-en Zomerdijk in den Polder stortte.----- Binnen korten tyd vulde het den geheelen Polder, tot op twee, en op sommige plaatsen tot anderhalven Voet naa boven aan de kruin van den Dorpdyk. Dit maakte de Inwoners bedugt dat die Dyk zoude overloopen; en naar alle waarschijnlijkheid zoude dit ook gebeurd zyn, ingevalle de Bunschoter Dyk, over de Rivier de Eem, niet ware overgelopen. In den laatstgemelden kwamen verscheidene Gatē, wel ten getale van veertien of vyftien, waardoor die Polder geheel overstroomd werd, terwyl men onder de Eemnessen van verderen ophoop van water is vry gebleven. Verscheidene Huizen, in den Bunschooter Polder staande, zyn merkelyk beschadigd, en drie, welke genoegzaam op de kruin van den Dyk stonden, zyn door den sterken aandrang der golven ingestort.

De Huizen, aan de Oostzyde van den Eemnesser Dorpdyk, en dus aan den kant van den Polder staande, werden welhaast tot eene aanmerklyke hoogte met water bezet, zoodat derzelver Bewoners zich moesten haasten om hunne goederen, zoo veel als mooglyk was in veiligheid te brengen, en dezelve by hunne Buren, die aan de

Westzyde van den Dyk wonen, te bergen----- De Eenden-kooi, welke midden in den Polder staat, is doordezen Vloed geheel vernield geworden, en het gereedschap, het welk tot de Vogelvangst vereischt wordt, is uit dezelve weggespoeld. (3)-----In de Kerke van Eemnes binnensdyks, die aan den kant van den Polder staat, was het water tot aan den tweeden trap van den Predikstoel gerezen. Men zag alles in dezelve dryven.--- De Zerken waren van de Graven afgeligt, en de aarde was onder dezelve ingevallen; alles was in deze Kerke zoo in wanorde, dat op den volgenden Zondag in dezelve niet kon gepredikt worden.----- In het Huis van den Koster, agter de Kerk, stond het water tweeën veertig Duimen en eenen halven hoog, zynde nog agt Duimen hooger dan het op den 30sten van Grasmaand des Jaar 1741 geweest is.(4)----- In het Huis van Meins Jansz. Dop, Sluiswagter van de Eemnesser Sluis, het welk boven op den Zomerdyk staat, had het water eene hoogte, die de halve langte van een 'kloek'man evenaarde, zoo niet overtrof. Men was hier des te meer bekommerd voor de gevolgen, omdat de Huisvrouw van den gemelden Sluiswagter op het uiterste zwanger was. In die omstandigheden was zy genoodzaakt om met de Vroedvrouw naar den Zolder te vlugten. Doch toen men vond dat de Muren door het geweld der golven merklyk beschadigd waren; toen men genoegzaam elk oogenblik vermagtten dat het huis zoude instorten, vond men geraden om de zwangere vrouw, nevens de Vroedvrouw door middel van eene ladder en een touw, uit het zolder-venster den weg naar beneden zo gemaklyk te maken als mooglyk was.----- Dus in een klein schuitje gekomen zynde, werden zy naar een naby gelegen huis gebracht, waarin die Vrouw den gantschen nacht in de uiterste benauwdheid gesleten heeft, tot des morgens ten negen uren, wanneer men de kruin van den Dyk weder bloot zag. Beide de Vrouwen werden vervolgens met een Schuitje naar het Huis van den Sluiswagter te rug gebracht, waar zy door middel van eene Ladder het Zolder-venster inkloppen; en omtrent eene halve uur daarna werd de Vrouw gelukkiglyk verlost van eenen welgeschapen zoon. (5)

De ongerustheid der Inwoneren werd niet weinig vermin-
164- HKE

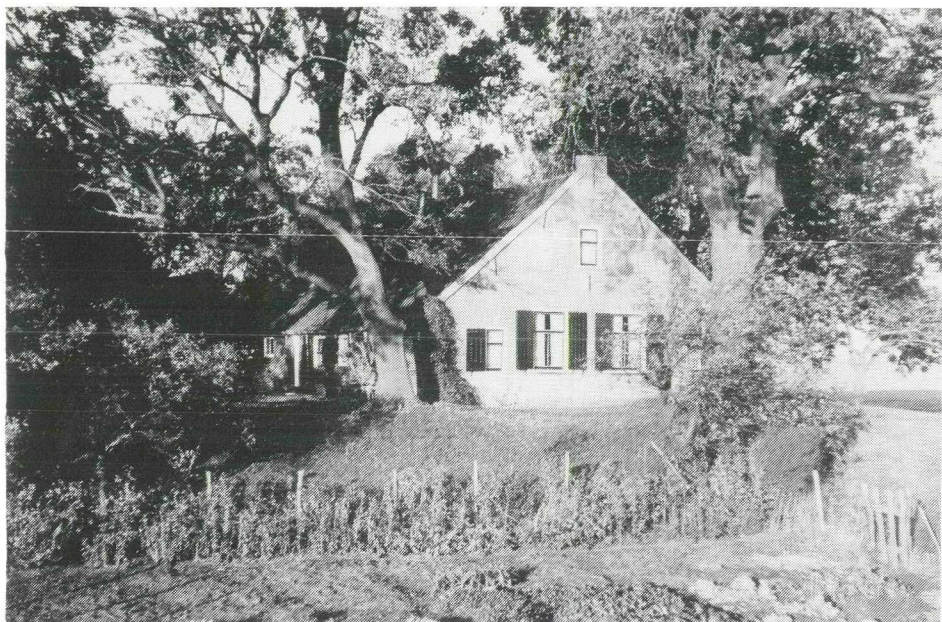

derd, omdat men bevond dat de Heulen door middel van welken het water onder den Dorpdyk gemeenlyk naar buiten geloosd word, in zeer goeden staat waren, en geen water van buiten naar binnen lieten: dit was inderdaad zeer gelukkig, dewyl aan de binnen-of Westzyde de meeste Huizen staan. Doch des morgens omtrent vier uren bespeurde men op halfwegen, tusschen de Kerk van Eemnes buitendyks en de Huizer Meent, aan den voet van den Dyk, digt by de daar liggende Heulen, eenen sterken doorloop van water, en dat wel op twee plaatsen, te weten voor het Huis van Jan Robbertsz. van Doorn, (6) en voor dat van Jan Woutersz. (7)

Dewyl de aandrang naar binnen hand over hand toenam, begon men voor eene Doorbraak te vrezzen. Onmiddelyk werden de Inwoners, door het luiden der Noodklokke, derwaards te hulp geroepen.----- Des morgens omtrent half zes uren ontstond uit eene gelyke oorzaak even groote verlegenheid te Eemnes binnensdyks, waar men digt by de Kerk, by het Huis van Tymen Aartsz. (8) het water zag stroomen, Op iedere van de drie gemelde plaatsen bragt men Planken, Aarde, Mest, Stroo en andere Stoffen aan, die geschiktst waren om den doorloop te beletten; doch alles scheen vrugteloos, dewyl de aandrang sterker werd, en men met reden bedugt was dat de Dyk op die plaatsen zoude instorten, en het water, het welk van buiten tegen denzelfven ongemeen hoog stond naar binnen laten, waardoor de Huizen en Bouwlanden overstroomd, en dus merklyke nadeelen veroorzaakt moesten worden. Nadat men, ter afweeringe van gevaren, tot tegens den avond toe met alle mogelyke vlyt had gearbeid, verdween alle vrees voor doorbraken, dewyl de stroom van het water van tyd tot tyd verminderde.

By deze gelegenheid werd een Tweemast Schip het welk van Petersburg kwam, Stuk goederen in had, en genoodzaakt geweest was om, toen het voor Enkhuizen lag, het anker te kappen, digt aan den Meentdyk op het land gezet, doch het bleef geheel onbeschadigd, zoodat de goederen 'er uit gelost, en met andere vaartuigen naar Amsterdam gebragt werden.(9)

In de lijst met gestrande schepen wordt ook dit schip als volgt genoemd:

Het huis van Meins Jansz. Dop.

'Tusschen Amersfoort en Huyzen is gestrand het kofschip de JONGE ROBYN, schipper Claas Johannes, van Petersburg naar Amsterdam gaande.

Het zit hoog op het strand.'

Het boek besluit met de vermelding dat 'Weegens eenige der in onze voorige lijst aangehaalde schepen, kan men het volgende nog melden: Voorts zijn de schepen van Tjeert Hanke, Dirk Wigman, Rudolph Jansen, Claas Johannes, Jan Tesmer, en John Andrews van het strand afgekomen.

Wiebe van IJken.

Noten:

- (1) Historische verhaal der overstromingen in de Nederlanden van G. Warnars en P. den Hengst. Amsterdam 1776.

- (2) 40 Duim = $40 \times 0,0257\text{m} = 1,03$ meter
 96 Duim = $96 \times 0,0257\text{m} = 2,47$ meter
 136 Duim = $136 \times 0,0257\text{m} = 3,50$ meter
 11,25 Rhijnlandse voet = $11,25 \times 0,314\text{m} = 3,53$ meter
 Alleen in Naarden is het water nog hoger geweest,
 daar steeg het water tot 99 Duim boven het peil.
 99 Duim = $99 \times 0,0257\text{m} = 2,54$ meter.
- (3) Zie voor meer gegevens over de eendenkooi HKE jaar-
 gang 6, nummer 4, december 1984, bladzijde 82 t/m 85.
- (4) In 1775 was Jacobus Paak koster van de kerk van Eem-
 nes Binnen.
- (5) Meinsz. Jansz Dop (+1730-1802) was gehuwd met Lutje
 Pieters Poort (geboren 1732). De hier op 15 novem-
 ber 1775 geboren zoon was Pieter Dop de jongste
 zoon van Meinsz. en Lutje. Hij is op 19 november
 1775 in Eemnes Buiten gedoopt en op 10 april 1800
 in Bunschoten gehuwd met Geertje Aartse Bakker.

(Zie ook HKE jaargang 6, nummer 2, juni 1984, blad-
 zijde 35 t/m 47) (en Van wee bin jie d'r één, blad-
 zijde 188).

- (6) Jan Robbertse van Doorn woonde in de boerderij van
 de familie Blom op de Meentweg 79.
- (7) Jan Woutersz. (Natter) woonde in een boerderij die
 op de plaats van de Cors Rijkseweg stond tussen
 Meentweg 97 en 99
- (8) Tijmen Aartsz. (v.d. Wetering) woonde aan de Wak-
 kerendijk 192.
- (9) Het artikel 'En schipbreuk anno 1775' in 'Neder-
 landse Historieën' (10e jaargang no.1 1967, blad-
 zijde 19 en 20) geeft een beschrijving van de
 stranding van de tjalk van Hendrik Christiaans en
 Derk Derks bij Zoutkamp. Hieruit is een aardige
 indruk te krijgen van wat een bemanning in deze
 storm moet hebben doorgemaakt. (in copie aanwezig
 in de bibliotheek van de HKE).